

Nonka.

li so bili Rezijani, ali cigani! Ono jesen so se bili privlekli v vas na dolgem, lojtrastem vozu. Par mršavih mul so imeli, pa malega, sila šegavega in malo svojeglavega osla — magarac so mu rekli. Barantali so in žlobudrali mej seboj malo po naše, malo pa v čudnem, našemu podobnem jeziku. Veliko jih je bilo in razmeroma so si bili do cela podobni. Črni lasje, črna, žolta polt, strgana in z zaplati našita obleka! To jih je izdajalo za cigane. Vendar smo se iz početka skoro vnemali za to, da so Rezijani, pravi Rezijani. Ti prebivajo baje nekje tam ob morju in radi privozarijo k nam z lonci in skledami. No, in to jesen so imeli tudi voz. In par loncev, par skled, pa stara, črnikasta ponev, ali vsaj nekaj sličnega, je tudi to pot molelo izpod slame na vozu. Torej, ali so bili Rezijani, ali cigani!

„Cigani so!“

„Niso ne!“

„Pa so!“

Režev Jake je bil odločno za cigane, a Koteljev Matijec mu je ugovarjal. Matijec pa je hotel imeti vedno zadnjo besedo; zato nikakor ni bil pri volji, da bi se podal Jaketu kar tako.

„Iaz pa vem, da niso“, trdil je do zadnjega, „zato, ker so naš ded rekli, da niso!“

Nato je umolknil Jake in Matijcu se je ohladilo.

Vendar niso bili Rezijani, ampak cigani, prav kakor je trdil Jake.

No — iz tega bi se videlo, da smo se vaški otročaji tedaj vrlo zanimali za cigane. Seveda! In kako nakrat se je bilo naredilo!

Igrali smo se tisto popoldne ob cesti malo ven iz vasi. Takrat se je prikazala izza ovinka sem ciganka, raztrgana, pa stara in zgubana v obraz. Na hrbtu je nosila nekaj v veliko, močno ruto zavitega, pogibala se naprej in spredaj držala za rutine vogle. Koteljev Matijec jo je opazil prvi. Skremžil se je in se obregnil s svarilnim, na pol pridušenim glasom:

„Ciganka —!“

Potem jo je pobrisal s par skoki preko grapinega jarka in se ustavil za grmovjem. Mi drugi pa smo bili srčnejši. Ostali smo in počakali.

„Kako ta vas — a?“ je vprašala ciganka prišedši do nas in odložila breme na držaj pri cesti.

„A —?“ vpraševala je zopet. Prvi hip je nas namreč zanimala le debeluhasta glava, ki je iz zavezka na cigankinem hrbtu zvedavo gledala v svet. Bilo je otroče pri dveh letih. Ročice je stegovalo preko starkinih ram, zagomzelo včasih ž njimi in zagnalo nek čuden, hiter žeženj. Ko smo se mu smejali mi, smejala se je tudi cigančè, in potem je bila videti že itak široka glava otrokova še mnogo širja.

„Kako —?“ je režala ciganka.

Mesto odgovora smo jo popihali preko jarka za Koteljevim Matijcem in potem izza grmovja škilili na starko.

Nato se je zožila ciganetova glava in ustnice so se nategovale ter se nabirale v čuden, sumljiv kolobar. To je bilo menda starki slabo znamenje. Potresla je poredneža z močjo, da se je zazibala debela glava sem in tja, in ob enem tlesknila z jezikom:

„Pst, pst! Vidiš tamkaj bračo — glej, bračo, bračo...“ S prstom je kazala na nas.

To je pomagalo; zakaj takoj nato je naš „bračo“ zopet gomzel z rokami in gnal svoj žeženj.

Po cesti so prihajali še drugi.

„Glejte, glejte!“ kazali smo si za ovinek. In potem smo hiteli v vas z novico: cigani gredó!

„Ali res?“ so spraševali drugi, na kar smo se še v večjem številu udrli po cesti, da bi videli, koliko jih je in kakošni so.

„Mati, mati! Praviijo, da gredó cigani. Silno veliko jih je... Jelite, da jih k nam ne bo. Jelite mati!“

Županov Tone je hitel v jedni sapi praviti novico.

„Naj le pridejo in vzamejo naj te! Poreden si dosti!“

Županov Tone je bil včasih res poreden. —

„Saj zdaj nisem več“, se je opravičeval. Pa mati so imeli drugega opravka. Nato so mu prišli oče na pomoč:

„I, seveda, seveda!“ — Pri tem so ga oče kakor običajno pogladili po lasch.

Malo pozneje je bil zopet na vasi.

„Cigani, cigani!“

Mislili smo, da ta dan res nimamo drugega opravka, nego misliti na cigane. Pa tudi starejši so bili radovedni.

„Ali res gredó?“ vpraševala je Brkljanova mati.

„Res, res!“

„Oh, to bo pa zopet križ; človek ne bo mogel ničesar zadosti poskriti. Kdaj jih že ni bilo! Pa saj morebiti niso cigani. —“

Vendar se je potrudila Brkljanova mati celo na vozare. Tu je dolgo časa gledala po cesti doli proti Robu in nazadnje rekla:

„I, saj so najbrž le Rezijani!“

„Rezijani, Rezijani!“ trdili smo potem tudi mi. In tedaj je prišlo do omenjenega prepira mej Reževim Jaketom in Koteljevim Matijcem.

Dohajali so počasi.

Pozno popoldne se je prizibal v vas voz z mulama. Muli sta vlekli in napenjali se, a voz se je zibal sumljivo sem ter tja in škripal v nenamazanih oseh.

„I, bjo!“ — In bič je švigal mulama po rebrih, kakor za stavo. Šepaje in dremaje sta kinkali pred vozom. Ob udarcu sta se zdrznili za hip, potegnili malo živahneje, da je voz zaškripal ječe, a čez malo časa ju je zopet popuščala vztrajnost. Potem je bilo treba zopet biča:

„Bjo!“

Cigan vam je bil orjak: — gledali smo ga z nekim svečanim strahom. Spredaj na ojesu je sedel, da so se mu vlekle noge skoro po tleh, in gledal izpod širokih okrajev temno in drzno. Iz zaraščenega obraza se mu je bliskalo jedno oko, drugo je zapiral. Izpod zavihanega rokava so se mu kazale žilaste in mišičaste roke.

„Kozmo!“ začul se je na vozu suhoten glas, „Kozmo!“

Kozmo se je sklonil nazaj:

„No!“

Na zadnjem koncu se je dvignila izmej slame mršava glava ostarelega cigana počasi in skoro bolestno:

„Kozmo, ali smo v vasi?“

Nato je zamrmral Kozmo nekaj tja pred se, nakar se je glava zopet zarila v slamo.

Tik za vozom je sledila starka z „bračom“. Otroče jej je bilo mej tem zaspalo na hrbtu. Naslanjalo je glavo na starkina ramena in smrčalo skozi na pol odprta usta. Kadar pa je starka hotela popraviti breme in stresla z ramami, se je zazibala ciganetova glava in omahnila navzdol. In „bračo“ je odprl oči, zaspano pogledal ter takoj zopet zadremal.

Do ovinka sta bili ta čas dospeli Nonka in Ilica — tako sta se klicali. Nonka je bila deklica pri desetih letih; bolehana in slabotna na pogled. Tako čudno goste in črne lase je imela in oči prav tako črne. Vendar nas je gledala s temi očmi vse drugače prijazno nego ostali cigani. Tudi bledikasto lice se nam je zdelo nekako prijazno in domače. Hodila je težko.

„Sem trudna!“ je rekla in pridržala Ilico, da sta se ustavili in se naslonili ob rob.

Ilica je bila manjša, nego Nonka, a živa in razposajena, kakor vrtalka. Neprestano je silila v Nonko:

„Nonka, evo, ribo, ribo! Uh! Velika! Toliko! Uh, uh, uh...“ Klanjala se je preko ograje in kazala s prstom po ribah. A Nonka jo je mirila in držala za krilce. Breg je bil strm. V vodi pa se je sukalo par lipanov v lahni krogih. Silili so zdaj bolj proti površju, zdaj se potapljali na dno. Ilica je ploskala z rokami.

„Vrzi kruha! Na!“ rekla je Nonka in poiskala par mrvic v žepu. Ilica je vrgla v vodo. Potem so pripluli še drugi lipani izpod skal, se dvigali prav na vrh in hlastali po drobtinah.

Tedaj pa je prišel zopet Koteljev Matijec vmes. Ko so se bili zbrali lipani najbolj gosto, je pobral skalo, ter jo treščil mej nje. To ni bilo lepo! Tudi najrevnejši je naš bližnji. Réžev Jake mu je posebno zameril to pot. Ni rekel mnogo, ampak stisnil je pest, namrdil obraz in sunil z močjo tja prédse. Matijca je zadelo pošteno. A drugega sunka ni čakal, zakaj Jaketu ustavljati se, bi ne bilo kazalo.

Glavar Kozmo je bil mej tem pripeljal v vas.

„Kozmo, ali smo že v vasi?“ vpraševal je zopet starec na vozu.

„I, bjo!“

Muli sta vlekli in voz je škripal.

„Bjo!“

Nazadnje je obstal na tratini pred cerkvijo. Pustil je voz in muli na mestu in koračil naravnost proti županu. Ta je stal na pragu.

„Gospodine — molim, gospodine! Počili bi, jaz in muli in drugi! Samo nocoj, gospodine...!“

„Tako, tako!“ je govoril župan in stresal pepel iz pipe. „Tako, tako!“ Potem sta se zmenila in dogovorila.

Na vozu pa se je zopet zamajala slama in zopet se je začul tisti suhotni glas:

„Kozmo!“

Glavar ga menda ni slišal.

„Kozmo, ali smo sedaj že v vasi?“

In ko le ni bilo odgovora, se je dvignila glava in dve suhi, nagubani roki sta se oprijeli lestve.

„Kozmo!“

Glavar je stopil bližje:

„I, Bali, ne, ne! Ne, Bali, ne...!“

„A — a —“, je zazijal starec, ko je videl Kozma pred seboj ter debelo gledal krog sebe, kakor bi ne bil mogel umeti položaja.

„Kozmo, ali smo v vasi?“ izpraševal je znova.

„To, to!“ pritrjeval mu je Kozmo. Potem mu je pomagal raz voz. Ko se je oprijemal lestve, tresle so se starcu roke. In ko je stal na tleh, se je oziral še vedno, kakor bi pogrešal nečesa.

„Kozmo! Kje je Ajda? Slišiš, Kozmo!“

„Ide zadaj!“

„In Ili pa Nono? Slišiš, Kozmo!“

„Zadaj!“

„Kozmo —!“ hotel ga je še prašati starec. Glavar mu je prestregel besedo:

„I Miro zadaj i magarac!“

„A — a —!“

Miro je bil dečko pri dvanajstih letih. Pravcata ciganska porednost vam je bila to. Pa, kaj porednost! Miro je bil hudoben ciganè; zlobnost in lokavost se mu je brala raz obraz. To pot je bil dospel v vas zadnji izmej vseh. Na jermenu je gnal mladega, šegavega osla. Sprva je korakal pred oslom resno in pametno, glavo po koncu. Tudi magarac je capljal popolnoma pravilno in to je veselilo Mirota. Zadovoljno se je obrnil proti nam, češ:

„Ali zna —!“

Smejali smo se mu, a on se je razkoračil pred nami sredi vasi in nam pomolil jezik. Potem je jel mučiti žival. Nategoval je jermen, vlačil osla v krogu za seboj po vasi, kričal mu v ušesa in se mu obešal za vrat. K sreči ga je opazil glavar.

„Čakaj, spaka, čakaj!“

Par korakov in Kozmo ga je držal, kakor v kleščah.

„Spaka! Ka tu radi!“

Magarac je pomenljivo migal z ušesi.

„Čakaj!“

Tisto noč so prenočili pred cerkvijo. Še le drug dan popoldne so odinili — vendar ne vsi. Nonka je ostala. A! Kako to?

Nonka je bila dospela v vas le s trdom in težavo. Dolga pot jo je bila utrudila do skrajnosti. Sopla je močno in težavno. Pred cerkvijo je obstala ter se sesedla na pragu.

Kozma je skrbelo:

„Hm, hm!“

Praskal se je za ušesi in mislil. Hm! Počakal pa je do družega dne.

A drugi dan ni bilo bolje. Nasprotno! Nonka je bila obolela popolnoma. Potem je Kozma zopet skrbelo in zopet se je oziral okrog, praskal se za ušesi ter mislil. Hm!

Iz stiske ga je rešila Brkljanova mati. Pri Brkljanovih so bili namreč bogati, pa otrok in družine niso imeli.

„Kaj meniš“, je rekla Brkljanovka možu, „revše je bolešno in zmučeno od pota. Dobro delo bi storila, če se ga usmiliva...“

„Kakor veš“, je rekel mož.

„Prav prijazno dekletce je na pogled. Ko bi pa res —“

Malo je pomišljevala. — Pa mož se ni upiral in sosede so jej tudi svetovale. Res! Ko je Kozmo le mislil in se oziral, pristopila je Brkljanovka in ga vprašala:

„Slišite! Ali je dekle bolno?“

A cigan je zamrmral nekaj, da Brkljanovka ni vedela, ali da, ali ne.

„Živel o itak ne bo dolgo... Naj bi pa pri nas ostalo!“

Potem je pa bil Kozmo takoj ves prijazen in zgovoren. Zatrjeval je, da dekletce sicer ni bolno, da se je nekaj prehladilo na potu, da je pa pohlevno in ubogljivo...

Brkljanovki se je smilila Nonka vedno bolj.

„Ce bo živela — kaj malega bo pomagala pri hiši. Dela se že dobi in hudega jej ne bo!“

Tako je mislila Brkljanova mati in — Nonka je ostala.

No, hudega jej ni bilo. Res je ležala nekaj časa, a naposled je le premagala narava. Okrevala je vsaj za silo. In potem se je dobilo tudi dela zanjo. Moj Bog! Saj je treba vedno kaj malega počediti, pomesti in pospraviti tu pa tam. In jeseni, ko dozoreva sadje, je treba pobirati po vrtu, da se ne tepta in zameta božji dar. Potrebuje se tudi vedno česa in prinesiti je treba vedno kaj. Zato pa je dobro, da je vedno kdo pri rokah.

Taka in slična dela je opravljala Nonka. Pridna je bila in rada ter brez posebnega prigovarjanja je pomagala pri delu. Celo za gospodarstvo se je zanimala. Pikasta backa v hlevu se jej je smilila v kratkem in belša tam v kotu jo je gledala vedno tako prijazno.

Brkljanovka je bila zadovoljna ž njo in tudi oče Brkljan ni tožil. Včasih je celo rekel: „O, saj je dober otrok.“

In res! Ubogala je rada, moliti se je učila rada in v cerkev je hodila rada.

Z županovo Minico sta bili posebni prijateljici. Minica jo je naučila klekljati. Potem sta često sedeli skupaj in govorili.

„Nonka, ali ti je kaj dolg čas?“ jo je izpraševala včasih Minica. „Ali bi rada, da bi prišli stričevi, pa te zopet vzeli s seboj daleč, daleč po svetu?“

Nonka je vselej odmajala, da ne.

Vendar popolnoma vesela ni bila nikoli. Morebiti jej ni ugajalo stalno in mirno življenje! Tudi ozdravela ni bila popolnoma. Često je pokašljevala. Včasih je sedela nepremično in zrla tja predse otožno in žalostno.

Po zimi je šla celo parkrat v šolo. Tedaj je oživel za čas. Poslušala je ter se igrala z drugimi vred; toda ne dolgo. Pokašljevala je bolj in bolj in ljudje so rekli, da ne bo čula kukavice.

Sredi zime je legla. Mi smo jo obiskovali. To ji je bilo vseč in do zadnjega se nam je prijazno nasmihala. Poslušala nas je, če smo govorili, gledala nas in sledila z očmi vsaki kretnji.

Proti koncu je trpela veliko . . .

No, zgodaj spomladi, ko se je probujala narava, jo je rešila smrt tudi teh nadlog. —

In še vedno se mi zdi, kadar vidim četo ciganov, kakor bi moral zapaziti mej njimi zaraščeno in brazdasto lice Kozmovo, ali pa mršavo in sivo glavo starega cigana. Tudi Nonka mi pride v spomin. Čudna osoda ciganova! Življenja veseli in žalostni dogodki so mu navezani na pot in le na pot. Na poti se rodi v nadlogi in revščini in na poti živi potem življenje brez smotra, nestalno in nemirno. No, in nazadnje tudi. Res:

Kjer vleže uro se poslednjo,
Tam smrt mu domovanje dá.

P. Perko.

Zima trka . . .

Cvéti, cvéti drobni cvet,
Zima trka, srež in led;
Cvéti, dokler je še čas,
Kmalu, kmalu pride mráz.

A za mrazom vigred spet
Te privabi k žitju, cvet,
Iz zemljice hladne boš
Cvetla sredi pestrih rož.

Pevaj, pevaj dete mi,
Dokler ti mladost cveti;
Zima trka, srež in led . . .
Ah, mladost ne pride spet!

Ljudmila Modičeva.

